

Սերգեյ Դովլաթով

Կոմպրոմիսներ

Կոմպրոմիս տասնմեկերորդ

(«Սովետսկայա Էստոնիա»: Օգոստոս: 1976 թ .) «ՏԱԼԼԻՆԸ ՀՐԱԺԵՇՏ Է ՏԱԼԻՍ ՀՈՒԲԵՐՏ ԻԼՎԵՍԻՆ: Երեկ Լիննամետսա գերեզմանատանը տեղի ունեցավ էստոնական ժողովրդի հավատարիմ զավակ, հեռուստաստուդիայի անփոփոխ տնօրեն, Սոցիալիստական աշխատանքի հերոս Հուբերտ Վոլդեմարի Իլվեսի հուղարկավորությունը:

Հուբերտ Իլվեսի ողջ կյանքը կոմունիզմի գործին անձնուրաց ծառայության օրինակ էր:

Նրա համար հատկանշական էին բարձր պատասխանատվության զգացումը, ուշադիր վերաբերմունքը մարդկանց նկատմամբ եւ զարմանալի անձնական պատասխանատվությունը…

Սգո քայլերգի ներքո հասարակայնության ականավոր ներկայացուցիչները տանում են բազմաթիվ ծաղկեպսակներով զարդարված դագաղը:

Թարմ գերեզմանի մոտ հնչում են հրաժեշտի հանդիսավոր խոսքեր…

Սգո միտինգին մասնակցեցին երեւելի կուսակցական ու սովետական աշխատողներ, հանգուցյալի գործընկերները, էստոնական ռադիոյի, հեռուստատեսության, խոշոր թերթերի աշխատակիցները:

Յատուկ Պոէմ

Հուբերտ Իլվեսի հիշատակը հավերժ վառ կմնա մեր սրտերում»:

Ընկեր Դովլաթով, դուք սեւ կոստյում ունե՞ք: Խմբագիրը դժգոհ խոժոռում է հոնքերը: Նա տհաճությամբ է նման հարց տալիս հանրապետական կուսակցական թերթի աշխատակցին: Խմբագիրը նորածնի բեժ դեմք ունի, լայն գոտկատեղ ու մանկական ազգանուն՝ Տուրոնով:

Չունեմ, ասացի: Սրանով եմ ման գալիս:

Ոչ թե այս պահին, այլ տանը:

Ես առհասարակ կոստյում չունեմ, ասում եմ:

Կարող էի բացատրել, որ տուն էլ չունեմ, ապաստան, բնակավայր: Որ սենյակ եմ վարձում Աստված գիտի որտեղ…

Իսկ թատրոն ինչպե՞ս եք հաճախում:

Կարող էի ասել, որ թատրոն չեմ հաճախում: Բայց հենց նոր թերթում տպագրվել էր «Անօժիտը» ներկայացման իմ գրախոսությունը: Գրել էի Դիմա Շերի պատմածով: Գրախոսությունը գովում էին բանավիճային բնույթի համար…

Դե լավ, եկեք խոսենք ըստ էության, հոգնած ասաց խմբագիրը: Վախճանվել է Իլվեսը:

Տուրք տալով կեղծավորության ստոր սովորությանս, տրտում տեսք ընդունեցի:

Դուք նրան ճանաչո՞ւմ էիք, հարցրեց խմբագիրը:

Ոչ, ասում եմ:

Իլվեսը հեռուստաստուդիայի տնօրենն էր: Նրա թաղումը լուրջ միջոցառում է: Հուսով եմ, հասկանում եք:

– Այո:

Յատուկ Պոէմ

Մեր խմբագրությունն էլ պետք է ներկայացված լինի: Պատրաստվում էինք ուղարկել Շաբլինսկուն:

Եվ ճիշտ է, ասում եմ, Միշկան այնտեղից անընդհատ ինչ-որ փողեր է ստանում:

Խմբագիրը կնճռոտեց դեմքը:

Միխայիլ Բորիսովիչը զբաղված է: Նա մեկնում է Սաարեմաա կղզի՝ գործուղման: Կլենսկին բացառվում է: Այստեղ ներկայացուցչական արտաքինով մարդ է պետք: Բուշը երրորդ օրն է խմում է եւ այդպես շարունակ: Կանգ ենք առել ձեր թեկնածության վրա: Աղաչում եմ, խայտառակ չանեք: Հարկավոր է հանդես գալ հակիրճ, ջերմ խոսքով: Հարկավոր է… Մի խոսքով, պահեք ձեզ այնպես, իբր լավ ճանաչել եք հանգուցյալին…

Մի՞թե ես ներկայացուցչական արտաքին ունեմ:

Դուք բարձրահասակ եք, խոստովանեց Տուրոնոկը, Կլյուխինայի հետ եմ խորհրդակցել:

Ըհը, մտածում եմ, Գալոչկան: Դե լավ…

Հենրիխ Ֆրանցովիչ, ասացի, սրտովս չէ դա: Միստիֆիկացիայի հոտ է գալիս: Իլվեսին չեմ ճանաչել: Կեղծ ողբալ չեմ ուզում: Ուղարկեք Շաբլինսկուն: Իսկ ես, համոզեցիք, կգնամ Սաարեմաա:

Դա բացառվում է: Դուք պրոբլեմային նյութեր չեք գրում:

Չեք հանձնարարում՝ չեմ գրում:

Ձեզ հանձնարարում էինք գերմանացիների մասին նյութը, հրաժարվեցիք:

Ես գտնում եմ, որ նրանց պետք է թողնել, որ գնան:

Դուք միամիտ մարդ եք: Մեղմ ասած:

Յատուկ Պոէմ

Ինչո՞ւ: Միությունում ավելի շատ գերմանացի կա, քան հայ: Բայց գերմանացիները նույնիսկ ինքնավարությունից են զուրկ:

Նրանք ի՞նչ գերմանացի: Դա գաղութարարների երրորդ սերունդն է: Նրանք վաղուց էստոնացի են դարձել: Լեզուն, մշակույթը, մտածելակերպը… Տիպիկ էստոնացիներ են: Հայրերն ու պապերը Էստոնիայում են ապրել…

Բորյա Ռոյբլատի պապն էլ Էստոնիայում է ապրել: Հայրը նույնպես Էստոնիայում է ապրել: Իսկ Բորյան այդպես էլ հրեա մնաց: Ու առանց աշխատանքի…

Գիտեք, Դովլաթով, ձեզ հետ խոսել չի լինում: Դեմագոգիայի նուրբ հնարքներ ունեք: Ձեզ աշխատանք ենք տվել, ընդառաջել ենք: Կարծում էինք՝ կհասունանաք: Ավելի լուրջ կպահեք ձեզ…

Աշխատում եմ, չէ՞: Գրում եմ:

Եվ նույնիսկ լավ եք գրում: Յուրնան ինքը վերջերս մեջբերեց ձեր գրածը . «… կառուցողական գաղափարը կորավ անպատասխանատու էքսպերիմենտի քաոսում»… Խոսքն այդ մասին չէ: Ձեր ապաքաղաքականությունը, ձեր մանկամտությունը… ձեզանից ամեն բան սպասելի է: Դուք երկու հարյուր հիսուն ռուբլի վաստակում եք: Վերաբերմունքը ծեր նկատմամբ լավ է, գնահատում են ձեր հումորը, ձեր ոճը: Իսկ դուք ինչո՞վ եք փոխհատուցում: Ինչո՛ւ պետք է ես ժամանակ վատնեմ նման անպտուղ խոսակցությունների վրա: Ես պնդում եմ Շաբլինսկուն փոխարինելու խնդրանքս: Նա ժամանակավորապես ձեզ է տալիս իր բաճկոնը: Փորձեք: Կախիչի վրա է…

Փորձեցի:

Ի՛նչ դարձօձիքներ են, ասում եմ, Կարմիր աստղի շքանշանն է պակասում…

Վե՛րջ, ընդհատեց խմբագիրը, գնացե՛ք:

Ատում եմ գերեզմանատնային արարողությունները: Ոչ թե այն պատճառով, որ դա մահվան հետ է կապված, մերձավոր, փառք Աստծո, չեմ թաղել: Իսկ

օտարների նկատմամբ անտարբեր եմ: Այդուհանդերձ թաղումներն ատում եմ: Մահվան կողքին ցանկացած շարժում անբարոյական է թվում: Թաղումներն ատում եմ ցուցադրական լինելու չափ գեղեցիկ, համոզիչ վշտի զգացողության համար: Ուրիշ, օտար մարդկանց արցունքների համար: Դժվարությամբ ճնշվող ուրախության զգացման համար՝ «Ոչ թե դու, այլ ուրիշն է մահացել»: Քիչ անց խմելու առիթով բարձրացող գաղտնի հուզմունքի համար: Հանգուցյալի մասին չափը անցնող հաճոյախոսությունների համար: (Միշտ ցանկացել եմ գոռալ . «Նա թքած ունի: Կենդանի մնացածների նկատմամբ ներողամիտ եղեք: Օրինակ, իմ նկատմամբ»):

Եվ ահա պետք է Շաբլինսկու փոխարեն մասնակցեմ սգո հանդիսությունների, վիշտ ու կսկիծ խաղամ:

Ջանգում եմ հեռուստաստուդիա .

Թաղման հարցերով ո՞վ է զբաղվում:

Ինքը Իլվեսը:

Աթոռից քիչ մնաց ընկնեի:

Ռանդո Իլվեսը, հանգուցյալի որդին: Եվ թաղման հանձնաժողովը:

Հեռախոսի համարը կասե՞ք: Գրում եմ… Շնորհակալ եմ: Ջանգում եմ: Պատասխանում են մերձբալթյան առոգանությամբ .

Դուք հանգուցյալի ազգականների՞ց եք:

Գործընկերներից:

Ձեր ազգանունը Շաբլինսկի՞ է: Քիչ էր մնում ասեի՝ «Այո»:

Շաբլինսկին գործուղման մեջ է: Ինձ հանձնարարված է փոխարինել նրան:

Եկեք: Երրորդ հարկ, տասներկուերորդ սենյակ:

Գալիս եմ: Տասներկուերորդ սենյակում հավաքված բոլոր մարդիկ թևկապներով էին: Ինձ ծանոթ մարդ չկար: Շաբլինսկու բաճկոնը, որ հիշում էր տիրոջ ուվագծերը, նեղում ու կաշկանդում էր ինձ: Ինձ անհարմար էի զգում, ինչպես սատկած կետաձուկը լողավազանում: Ձին՝ շան բնում:

Ոտքս կախ գցեցի՝ գրի առնելու այս փոխաբերությունները:

Սեղանի մոտ նստած կինը դիմեց ինձ .

Շաբլինսկին դո՞ւք եք:

Ոչ:

«Սովետսկայա Էստոնիայից» պետք է լինի Շաբլինսկին:

– Նա գործուղման մեջ է: Ինձ հանձնարարված է փոխարինել նրան:

Պարզ է: Ելույթի տեքստը պատրաստե՞լ եք:

Տե՞քստը: Ես կարծում էի, դա… հուզախառն իմպրովիզացիա պետք է լինի:

Կանոնակարգ կա… Տեքստը հարկավոր է համաձայնեցնել:

Կարո՞ղ եմ վաղը ներկայացնել:

Նեղություն մի կրեք: Ահա Շաբլինսկու պատրաստած տեքստը:

Հրաշալի է, ասում եմ, շնորհակություն: Նրանց տված թերթիկներին կարդում եմ .

«Ընկերներ: Ինչպե՛ս եմ նախանձում Իլվեսին: Այո, այո, մի զարմացեք: Ինձ համակել է սպիտակ նախանձը: Ի՛նչ բովանդակալի կյանք: Ի՛նչ պատկառելի արդյունքներ: Երազողի ու մարտիկի ինչպիսի՛ նախանձելի ճակատագիր»…

Հետո թվարկվում էին արժանիքներն ու վաստակը: Ավարտվում էր այսպես .

«…Քնիր Հուբերտ Իլվես: Դու հազվադեպ էիր քունդ առնում: Քնիր…»:

Յատուկ Դոէմ

Այս ամենը արտասանելու մասին խոսք անգամ չէր կարող լինել: Թղթի վրա ամեն բան գրում եմ: Բայց բարձրաձայն, մարդկանց ներկայությամբ…

Դիմեցի սեղանի առջեւ նստած կնոջը .

Կուզենայի իմ կողմից էլ մի բան ավելացնել… Որոշ փոփոխություններ կատարել… Ես այդ աստիճան զգացմունքային չեմ…

Հիմնականը հարկ կլինի թողնել: Արդեն վիզան կա…

Բնական է:

Տվյալներն արտագրեք:

Արտագրեցի:

Մի քանի խոսք Շաբլինսկու մասին: Նրա հայրը բռնադատված է եղել: Հորեղբոր՝ հայտնի պրոֆեսորի, անունը հիշատակվում է հանրահայտ մեմուարներում: Երեւի թե միակը, ում մասին համակրանքով է խոսվում:

Միշան մեծացել է դժգույն ճամբարային բնակավայրում: Թվաբանություն ու ռուսաց լեզու նրան դասավանդել են ռուսական գիտության ռահվիրաները… բուշլատներում փաթաթված: Այդպես ձեւավորվել են նրա պատկերացումները կյանքի մասին: Նա դարձավ տոկուն ու ճարպիկ տղամարդ: Խոսքերին չէր վստահում, վճռական էր գործողություններում: Շատ էր կարդում: Կարողանում էր համատեղել պոեզիայի նկատմամբ հետաքրքրությունն ու տեխնիկայի նկատմամբ սերը: Դիպլոմ չունենալով, աշխատել է որպես կոնստրուկտոր: Ընդունվում է համալսարան: Դառնում արդյունաբերությունը լուսաբանող լրագրող: Պոեզիայի ու տեխնիկայի հիբրիդը այլեւս նրա տարերքն է:

Նպատակին հասնելու համար պատրաստ էր ամեն ինչի: Միջոցներից չէր խորշում: Նպատակը, սակայն, գնալով ավելի ու ավելի աղոտ էր դառնում: Բարու ու չարի այլընտրանքը վերածվել էր հաջողության ու անհաջողության այլընտրանքի: Չափազանց ակտիվ կենսագործունեությունը արգելակում էր բարոյական աճը: Երբ մեզ ծանոթացրին, նա տիպիկ լրագրող էր՝ երկվությամբ

ու ցինիզմով հանդերձ: Լրագրողների մասին հիանալի է ասել Ֆորդը . «Ազնիվ լրագրողը մեկ անգամ է վաճառվում»: Այդուհանդերձ, նրա միտքը իդեալիստական եմ համարում: Լրագրության ոլորտում կան գնման կետեր, կոմիսիոն եւ անգամ էժանացված խանութներ: Այսինքն՝ վերավաճառքը եռում է:

Կա կյանք՝ սքանչելի, տանջալի, ողբերգականությամբ լի: Եվ կա աշխատանք, որ լավ վարձատրվում է: Աշխատանք, որի նպատակը ավելի հստակ, ողբերգականությունից զուրկ, ներդաշնակ կյանքի ստեղծումն է: Թղթի վրա:

Լրագրողը նստած գրում է . «Ահեղ տասնինը թվականն էր»:

Շեղվում է մի պահ՝ կնոջն ասելու համար՝ «Գարիկ Լերները խոստացել է երեք տուփ լուծվող սուրճ դասավորել»…

Խոհանոցից կինը գոռում է՝ «Ինչպե՞ս թե: Լերներին դեռ չե՞ն ձերբակալել»:

Գրիչը, սակայն, արդեն շարունակում է իր գործը: Ենթադրենք . «Քնությունից կորզեցինք եւս մեկ գաղտնիք»… Կամ չգիտեմ՝ «Նյու Յորքում շահպրակը բույր չունի»…

Լրագրողի կյանքում առկա է այն ամենը, ինչը զարդարում է ցանկացած արժանապատիվ տղամարդու կյանքը:

Անկեղծությո՞ւն: Լրագրողը անկեղծորեն ասում է ոչ այն, ինչ մտածում է:

Ստեղծագործ աշխատա՞նք: Լրագրողը անդադար ստեղծագործում է՝ ցանկալին իրողություն ներկայացնել փորձելով:

Սե՞ր: Լրագրողը քնքշորեն սիրում է այն, ինչ սիրո արժանի չէ:

Շեղվեցինք, թերեւս:

Հեռուստատեսությունից գնացի Մարինայի մոտ: Սի ամբողջ տարի էր արդեն մեր միջեւ մտավոր մոտիկության պես հարաբերություններ էին: Թշնամանքի ու այլասերության երանգներով:

Մարինան աշխատում էր մեր թերթի քարտուղարությունում: Աշխատանքից առաջ եւ հետո նրա մեջ գերակշռում էին երեսնամյա չամուսնացած կնոջ թերահավատությունն ու փոքր-ինչ կոպիտ ուղղախոսությունը:

Ժամանակին Շաբլինսկու ընկերուհին էր: Ինչպես որ մեր թերթի բոլոր մյուս աշխատակցուհիները: Բոլորն անխտիր վաղ թե ուշ զիջում էին նրա համառ նկրտումներին: Նման հաջողության գաղտնիքը երկար ժամանակ չէի կարողանում հասկանալ: Հետո, սակայն, հասկացա: Շաբլինսկին սպանում էր իր ոտնձգությունների աներկիմաստությամբ: Լիտվացի պրակտիկանտ աղջկան, օրինակ, որի հետ կարգին ծանոթ էլ չէր, ասել էր .

Ես ձեզ սիրում եմ: Եվ անգամ չբացառված տրիպերը ինձ ետ չի պահի:

Մի օր ասում եմ .

Միշկա, ես կեղծ բարեպաշտ չեմ: Բայց դու չորս ընկերուհի ունես: Շուտով Նոր տարի է: Հո չե՞ս կարող չորսին էլ հրավիրել:

Ինչո՞ւ չեմ կարող, հարցրեց Շաբլինսկին:

Սկանդալ կլինի:

Չի բացառվում, մտորումների մեջ ընկավ նա:

Ի՞նչ ես անելու:

Շաբլինսկին մտածեց-մտածեց, հետո հոգոցով ասաց .

Եթե միայն պատկերացնեիր, թե ինչ լրջագույն խնդիր է դա…

Մարինային թողեց, որովհետեւ որոշել էր ամուսնանալ: Մարինան որպես կին պիտանի չէր: Նա, կրկնում եմ, մոտ երեսուն տարեկան էր, ծխող ու շատ իմացող: Միշային հետաքրքրում էր ամուսնության հրեական ավանդական տարբերակը: Մաքուր աղջիկ՝ տնային տնտեսությամբ զբաղվելու հակումներով: Մեկի հետ ծանոթացրել էին: Իրոք, սքանչելի Ռոզոչկա էր, բեղիկներով:

Յատուկ Պոէմ

Կարդացող, մտածող: Առեւտրական հայրիկ…

Ռոզան աչքերը միամիտ-միամիտ թարթում էր, կրկնելով .

Օ՛յ, ինչպե՞ս թե ամուսնանալ: Ես, ախր, փորձ չունեմ…

Ինչ չունե՞ս, հոհոում էր Շաբլինսկին:

Իսկ Մարինային լքեց: Այստեղ էր, որ հայտնվեցի ես: Մտածկոտ, բարեկիրթ, ազնիվ: Նա ինձ, կարծես, առաջին անգամ տեսավ: Առաջին անգամ գնահատեց:

Իմ բարեմասնությունները մի հետաքրքիր հատկանիշ ունեն: Դրանք ծաղկում ու նկատելի են դառնում ուրիշների այլանդակության համեմատությամբ: Դրա համար էլ ինձ լքված կանայք են սիրում:

Սկզբում անվերջ Շաբլինսկուց էր խոսում:

Գիտես, յուրովի նա սիրում էր ինձ: Մի օր կշտամբեցի՝ «Չես սիրում»: Գիտե՞ս ինչ արեց: Վերցրեց հագուստս, պայուսակս ու կախեց…

Որտե՞ղից:

Չե՞ս հասկանում… Գիշեր էր: Պառկած էինք: Ասացի՝ «Չես սիրում»: Վերցրեց շորերս, պայուսակս ու կախեց: Հենց այն բանից: Որ ապացուցի, թե ինչ ուժ ունի: Ու ինչպես է ինձ սիրում…

Մի խոսքով, հեռուստատեսությունից գնում եմ Մարինայի մոտ: Նորակառուց թաղամասի նրա շենքում ապրում են գործընկեր-լրագրողներ: Տրոլեյբուսից իջնում ես՝ ամայի տարածքում հսկայական շենք է, եւ յուրաքանչյուր պատուհանից մի գործընկեր է նայում:

Բարձրանում եմ չորրորդ հարկ, զանգում եմ: Ու նոր հիշում եմ, որ Շաբլինսկու բաճկոնով եմ: Դուռը բացվում է: Մարինան ապշած ինձ է նայում: Գուցե մտքով անցնում է, թե ես Շաբլինսկուն մորթել եմ (խանդից), իսկ շորերը՝ գողացել:

Յատուկ Պոէմ

(Կանայք ինչ-որ գերբնական հիշողություն ունեն հագուստի առումով: Կինս մեկի մասին ասում էր . «Ախր դու նրան հիշում ես: Տհաճ մարդ էր՝ սեւ կոշիկներով ու դարչնագույն կոշկաքուղերով»:)

Լավ մարդու հարաբերությունները կանանց հետ միշտ դժվարությամբ են հաստատվում: Իսկ ես լավ մարդ եմ: Ասում եմ առանց դույզն իսկ շփոթմունքի, որովհետեւ դրանում հպարտանալու ոչինչ չկա: Լավ մարդուց ակնկալում են համապատասխան պահվածք: Նրան բարձր պահանջներ են ներկայացնում: Նա իր ուսերին կրում է ազնվության, խելքի, ջանադրության, խղճի, հումորի ամենօրյա բեռը: Եվ այդքանից հետո նրան լքում են մի անհույս տականքի համար: Որին ծիծաղելով պատմում են լավ մարդու ձանձրալի բարեմասնությունների մասին:

Կանայք միայն սրիկաներին են սիրում, դա հանրահայտ է: Ոչ բոլորին է, սակայն, բախտ վիճակված սրիկա լինել: Ակուլա անունով մի ծանոթ վալյուտչիկ ունեի: Կնոջը բահի կոթով էր ծեծում: Սիրուհու շամպունը մի անգամ նվիրել էր կնոջը: Սպանել էր կատվին: Կյանքում միակ անգամ կնոջ համար պանրով բուտերբրոդ էր սարքել: Կինն ամբողջ գիշեր լացել էր՝ խանդաղատանքից ու հուզմունքից: Տասը տարի պահածո էր ուղարկում Մորդովիա: Սպասում էր…

Իսկ լավ մարդը ո՞ւմ է պետք, մի հարցնող լինի…

Եվ այսպես, ես՝ ուրիշի բաճկոնով:

Ի՞նչ է եղել, ասում է Մարինան, այդ զգեստափոխությունը դիտելով որպես սեռական կտտանքի տարատեսակ: Որպես զգացմունքների վիրավորական նենգափոխում…

Սա Միշկայի բաճկոնն է, ասում եմ, ժամանակավորապես, հանդիսավորության համար:

Պատրաստվում ես ինձ առաջարկությո՞ւն անել (լեղախառն հումոր):

Եթե լուրջ մարդ լինեի՝ կանեի:

Յատուկ Պոէմ

Մի վախեցիր:

Պետք է խոսեմ թաղման ժամանակ: Իլվեսն է մեռել:

Իլվե՞սը: Հեռուստատեսությունի՞ց: Սոսկալի է… Կերե՞լ ես:

Չեմ հիշում: Ես Իլվեսին երբեք չեմ տեսել:

Կարկանդակով արգանակ կա եւ բադ:

Բեր: Չգնա՞մ խանութ:

Ունեմ: Շշի տակ մնացել է:

Այս կուլտուրական տները լավ գիտեմ: Սրբապատկերներ, ինքնաեռներ, Նեֆերտիտի… Ինչ-որ բազմանշանակ կավե բեկորներ… Բազմաթիվ գրքեր, եւ բոլորը կուսականորեն նոր… Իսկ օղին՝ շշի տակ: Միշտ շշի տակ: Որտեղի՞ց էլ հայտնվում է: Ո՞վ է բերել: Ինչո՞ւ մինչեւ վերջ չի խմել: Ավելի կարեւոր գո՞րծ է առաջացել:

Խանդելու իրավունք չունեմ: Կին, ալիմենտ… Երկար պատմություն է: Կոմպոզիցիան կխաթարվի…

Որտեղի՞ց օղի, հարցնում եմ, ո՞վ էր եկել: Չեմ խանդում: Անտարբեր եմ: Խաղ է պարզապես:

Էդիկն էր եկել: Դեպրեսիայի մեջ է:

Նկատի ունի բանաստեղծ Բոգատիրեւին: Ձգձգված ազգանուն, ակնոց, խելահեղ քրքիջ: Նրա բանաստեղծությունների գիրքը տեսել եմ՝ «Բարու ներքնաձիգ», կամ «Սրտի կիսորդ», սրա պես մի բան: Անհանգ բանաստեղծություններ են: Վստահ չեմ, սակայն: Գրում է, օրինակ .

Գնում էինք կողք-կողքի, ինչպես արցունքի զույգ կաթիլ, Ու չէինք միանալու երբեք…

Յատուկ Պոէմ

Իսկ վերջում նշում կար՝ «Դեկտեմբերի լույս 22-ի գիշեր: Լենինգրադ Տալլին ճեպընթաց»:

Նա ե՞րբ դեպրեսիայի մեջ չէ: Իր աշխատանքային վիճակն է: Իսկ Բուշի համար աշխատանքայինը հարբած վիճակն է…

Մի չարացիր:

Լավ…

Ուզո՞ւմ ես տեսնել օրագրումս ինչ եմ գրել: Քո մասին:

Մուգ կարմիր մի նոթատետր բերեց: Շապիկին ոսկեզօծ տառերով գրված էր . «Տալլինի կուսակցական կոնֆերանսի պատգամավոր»:

Սա մի կարդա: Սա էլ մի կարդա: Սա կարդա:

«Նա մարմնիս տոնն էր ու հոգուս հյուրը: Գիշեր, օգոստոսի 19 20: 1975 թ . »:

Կարդացի ու ցնցվեցի: Սենյակն անտանելի շոգեց: Երկնագույն պատերը սկսեցին լողալ: Աչքիս ամեն բան ճոճվում էր: Շնչահեղձ չլինելու համար դուրս փախա: Պատերին քսվելով ինձ գցեցի լողասենյակ: Խոնարհվեցի լվացարանի վրա՝ հենվելով հաղճապակե սառը կողերին: Փսխեցի: Գլուխս դեմ տվի սառը ջրին:

Սարինան բարեկրթորեն սպասում էր միջանցքում: Հետո հարցրեց .

Երեկ խմե՞լ ես: Նորից մի սկսիր…

Ցավալի է տեսնել, թե ինչպես ես կործանվում:

Գիտես, ասում եմ, պարտվելը մեր պայմաններում գուցե ավելի արժանապատիվ է, քան հաղթելը:

Դու ըմբոշխնում ես քո պակասավոր վիճակը: Դու հիանում ես քո անհաջողություններով, սեթեւեթում ես…

Յատուկ Պոէմ

Կիտրոն ունե՞ս:

Չիմա:

Նստած կիտրոն եմ ծամում: Դեմքիս համապատասխան արտահայտությամբ: Մարինան իր էշն է քշում .

Ճշմարիտ տաղանդը մի օր հարթում է իր ճանապարհը: Վաղ թե ուշ կայանում է: Գրիր, աշխատիր, համառ եղիր…

Չամառ եմ: Ու համառությունս կարծես թե արդեն փոխհատուցվում է: Ինձ արդեն խիստ նկատողություններ է անում Կենտկոմի մշակույթի գծով հրահանգիչը: Լսիր, ի՞նչ եղավ: Ասում էիր՝ շշի տակ…

Ինչ-որ արտասահմանյան տխմար բան բերեց ու երկու բաժակ: Երաժշտություն միացրեց: Բնականաբար՝ Վիվալդի: Արդեն վաղուց խմելու ձայնային ֆոն է դարձել…

Գիտես, ասում եմ, երազում էի մի փոքր ապրել նորմալ պայմաններում:

Ես ուզում եմ քեզ տեսնել ուժեղ, պայծառ ու նպատակամղված:

Քո ասածը Շաթլինսկին է:

Բնավ ոչ: Բնական եղիր:

Ինձ համար, երեւի, անբնական լինելն է բնական:

Դու ամեն ինչ բարդացնում ես: Կարգին մարդ լինելը այնքան էլ մեծ նվաճում չէ:

Իսկ դու փորձիր:

Կոպտելը պարտադիր չէ:

Ճիշտ է ասում, մտածում եմ, ինչ եմ վրա տվել… Գեղեցիկ կին է: Բավական է ձեռքս մեկնեմ: Մեկնեցի: Երաժշտությունն անջատեցի: Բաժակը վայր գցեցի…

Լսում եմ . «Միշկա, սպանում ես ինձ»: Ու հազիվ լսելի ձայն . Մարինան ազատ ձեռքով բաժակն է բարձրացնում…

Միշկան, ասում եմ, գործուղման մեջ է:

Տեր Աստված . . .

Զզվեցի ու գնացի: Ավելի ճիշտ՝ մնացի:

Առավոտյան ելույթիս տեքստը պատրաստ էր .

«Ընկերներ: Վշտալի առիթով ենք այստեղ հավաքվել: Վախճանվել է Հուբերտ Իլվեսը՝ հայտնի վարչարարը, կուսակցական պարտքի զգացումով ապրող մարդը»… Հետո գալիս էր յասսսկն ու ծառայությունների թվարկումը: Աշխատանքային գրքույկի գրականացված տարբերակը: Եվ վերջում՝ «Նրա հիշատակը կապրի մեր սրտերում»…

Այս թղթով էլ գնացի հեռուստատեսություն: Կարդացին ու՝

Փոքր-ինչ վերացական է: Դա, թերևս, նույնիսկ լավ է: Ավելի պաշտոնական ելույթների համեմատությամբ:

Զանգեցի խբագրություն: Ասացին .

Դու հուղարկավորության հանձնաժողովի տրամադրության տակ ես: Մինչեւ վաղը: Չաո:

Հուղարկավորության հանձնաժողովում աշխատանքային իրարանցում էր, որ նման էր խմբագրությունների մթնոլորտին՝ կեղծ մտահոգությամբ ու բարձրագոչ տենդագին անպտղությամբ: Միջանցքում կանգնած ծխում էի հրշեջ արկղի մոտ: Ինձ մոտեցավ Բիկովերը: Ամեն մի խմբագրությունում այդպիսի արտասովոր մեկը կա՝ հրեա, խելագար, շատ խելոք: Ինչպես ամեն մի բնակավայրում՝ սեփական հանրածանոթ խենթը: Ուշագրավ է Բիկովերի ճակատագիրը: Նա Ռեվելի մի գործարանատիրոջ կրտսեր որդին էր: Ավարտել էր Քեմբրիջը: Հետո բուրժուական էստոնիան տապալվեց: Որպես առաջադեմ մտածող հրեա,

Ֆիման հեղափոխության կողմնակից էր: Ակսեց աշխատել հանրապետական թերթի արտասահմանյան բաժնում: (Լեզուների իմացությունը օգնեց): Եվ ահա պատասխանատու հանձնարարություն է ստանում . Ջանգել Բուլղարիա՝ Դիմիտրովին: Էստոնիայի Խորհրդային Հանրապետության հոբելյանի առթիվ շնորհավորական ուղերձ պատվիրելու: Բիկովերը գանգում է Սոֆիա: Հեռախոսը վերցնում է Դիմիտրովի քարտուղարը:

Ես Տալլինից եմ, հայտարարում է Բիկովերը: Ի պատասխան լսվում է .

«Սիրելի ընկեր Ստալին: Ազատատենչ բուլղար ժողովուրդը ջերմորեն ողջունում է ձեզ: Թույլ տվեք աշխատավորների անունից զեկուցել…»:

Ես Ստալինը չեմ, բարեհոգաբար ուղղում է Բիկովերը: Ես Բիկովերն եմ: Իսկ զանգել եմ ասելու, որ վատ չէր լինի հոբելյանի հետ կապված մի փոքրիկ շնորհավորագիր կազմակերպեինք… Բառացիորեն մեկ-երկու տող…

Քառասուն րոպեից Բիկովերին ձերբակալում են: Սրբապիղծ համադրության համար: Սրբությունը ծաղրելու համար: Ապուշ լինելու համար:

Դրանից հետո շատ բան եղավ: Հետաքննություն, կարճատեւ ճամբար, ռազմաճակատ… Հետո վերադառնում է: Ընդունվում է ինչ-որ գրադարան: Դիպլոմ չուներ (Քեմբրիջը հաշիվ չի): Ստանում էր ութսուն ռուբլի: Այդ ընթացքում ամուսնանում է: Կինը միշտ հիվանդ էր, բայց պարբերաբար ծնում էր: Թշվառ, ահաբեկված, կիսախելագար Բիկովերը խմբագրությունների ընդունարաններից դուրս չէր գալիս: Գրում էր կոպեկանոց ինֆորմացիաներ՝ բացառիկ խղճուկ բովանդակությամբ: ««Կալեւ» ֆաբրիկայի մոտ որմզդեղն են տեսել»: «Պաշտոնաթող մայորի տանը ծաղկել է հսկայական կակտուսը»: «Լույս է տեսել Գրիգորովիչի հերթական հատորյակը»: Եվ այլն: Բիկովերը ամեն օր զանգում էր ծննդատուն՝ եռյակ հո չի՞ ծնվել: Ամսեամիս ներկայացնում էր լայն սպառման ապրանքների նորույթները: Տարեցտարի տեղեկացնում էր որսաշրջանի բացման մասին: Նրան բոլորս սիրում էինք:

Ողջույն, Ֆիմա, ասացի՝ սրբապղծորեն կայտառ ձայնով:

Յատուկ Պոէմ

Ի՛նչ դժբախտություն, ի՛նչ դժբախտություն, պատասխանեց Բիկովերը:

Ասում են, հանգուցյալը ստահակ էր:

Մեղմ ասած, մեղմ ասած…

Լսիր, Ֆի՛մա, ասում եմ, դու երբեւէ փորձե՞լ ես մեջքդ ուղղել: Լիաթոք խոսե՞լ:

Այնպիսի հայացքով նայեց վրաս, որ կարմրեցի:

Գիտե՞ս ինչ կուզեի, ասաց: Կուզեի անտեսանելի լինել: Որ առհասարակ գոյություն չունենայի: Հաճույքով տեղս Իլվեսի հետ կփոխեի, բայց երեխաներ ունեմ: Երեք երեխա: Եվ բոլորին ոտնաման է պետք:

Ինչո՞ւ ես եկել:

Ես չէի ուզում: Մտածում էի այսպես, ենթադրենք, Բիկովերն է մահացել: Իլվեսը թաղմանը կգա՞ր: Կյանքում չհավատաս: Ուրեմն՝ ես էլ չեմ գնա: Բայց կինս ասաց . «Գնա, Ֆիմա: Այնտեղ բոլորը կլինեն: Այնտեղ պիտանի մարդիկ կլինեն»…

Իսկ ես պիտանի՞ մարդ եմ:

Չէի ասի: Բայց դու լավ մարդ ես…

Դռնից դուրս նայեց սգո թեւկապով մի աղջիկ .

Շաբլինսկին այստեղ ո՞վ է:

Ես եմ, ասացի:

Ուրեմն այսպես: Իլվեսը դիարանում է: Նրան կարգին հագցրել են: Մուգ կապույտ կոստյում: Բայց փողկապ չկա: Զարմիկը սնր է բերել: Եվ հարկավոր է ժուռնալիստների միության կրծքանշանը ամրացնել դարձածալին…

Յատուկ Պոէմ

Ինքս փողկապով էի: Մեկ տարի առաջ ֆարցովշչիկ Ակուլան էր նվիրել: Ինքն էլ կապել էր ինչ-որ արտակարգ ձեւով: Ա–լյա Ֆրենկ Սինատրա: Դրանից հետո այդ փողկապը չեմ արձակել: Հանգույցը թուլացնում եմ, օղակը լայնացնում, զգուշությամբ հանում՝ ականջներս տրորելով: Հակառակ գործողություններով կրկին հագնում եմ…

Ես, երեւի, չկարողանամ…

Ես կարող եմ, ասաց Բիկովերը:

Հրաշալի է, ուրախացավ աղջիկը, բեռնատարը ներքեւում է: Վարորդն ու հնչյունային օպերատոր Ալտմյաեն այնտեղ են: Ահա փողկապն ու կրծքանշանը: Հանգուցյալին կբերեք այստեղ: Այստեղ արդեն ամեն ինչ պատրաստ կլինի: Արարողությունը սկսվելու է ուղիղ երեքին: Ալտմյաեին կասեք, որ ֆոնը պետք է ցայտուն լինի: Ինքը գիտի…

Հագնվեցինք, վերելակով իջանք: Բիկովերն ասաց .

Ես էլ պիտանի եղա:

Ներքեւում փակ բեռնատար էր կանգնած: Հնչյունային օպերատոր Ալտմյաեն ննջում էր խցիկում:

Ողջույն, Օսկար, ասում եմ, նկատի ունեցիր, ֆոնը պետք է ցայտուն լինի:

Ի՞նչ ֆոն, զարմացավ Ալտմյաեն:

Դու գիտես:

Ի՞նչ գիտեմ:

Աղջիկը խնդրեց, որ քեզ ասեմ:

Ի՞նչ աղջիկ:

Դե լավ, ասում եմ, քնիր:

Յատուկ Պոէմ

Նստեցինք փակ թափքում: Բիկովերն ուրախ էր .

Լավ է, որ կարող եմ օգտակար լինել: Իլվեսը պիտանի մարդ է:

Ո՞վ է պիտանի, ապշեցի:

Կրտսեր Իլվեսը, որդին:

Իսկ ի՞նչով է զբաղվում:

Պրոպագանդայի բաժնում է աշխատում:

Այս կողմում նստիր, ասում եմ, ավելի քիչ է թափ տալիս:

Ինձ ամեն տեղ միատեսակ են թափ տալիս: Ժամանակին ճամբարում պահակ եմ եղել: Հենց այսպիսի փակ մեքենաներով կալանավորներ եմ տեղափոխել: Մեքենան ավտոզակ էր կոչվում: Դրանում, բացի ընդհանուր «սրահից», երկու նեղ մետաղապատ պահարաններ կային: Բաժակ էին կոչվում: Դրանցում՝ արմունկներն ու ծնկները պատերին հենելով, մեկ մարդ կարող էր տեղավորվել: Պահակները դրսում էին: Երկաթե դուռը նեղ դիտանցք ուներ: Կալանավորները դրան ասում էին՝ «Ես քեզ տեսնում եմ, դու ինձ՝ չէ»: Հանկարծ զգացի երկաթե բաժակում լինելու տհաճությանը: Թեեւ տասնվեց տարի է անցել…

Թափքի մետաղե տանիքին ճյուղեր քսվեցին: Բեռնատարը կանգ առավ: Լույս աշխարհ ելանք: Ճյուղերի միջով երեւում էր դիահերձարանի դեղին պատը: Դռան աջ կողմում զանգի կոճակն էր: Սեղմեցի: Դուռը բացեց մոմլաթե խալաթով մի տղամարդ: Ալտմյանն փաստաթղթեր հանեց ու էստոներեն մի քանի բառ ասաց: Հերթապահը ձեռքի շարժումով մեզ ներս հրավիրեց:

Ես չեմ գալիս, ասաց Բիկովերը, կուշաթափվեմ:

Ես էլ չեմ գալիս, ասաց Ալտմյանն, հետո մղձավանջային երազներ կտեսնեմ:

Լավ եք անում, ասում եմ, սկզբից ասեիք:

Հույսներս քո վրա էր: Բոյիդ-բուսաթիդ նայիր:

Ես փողկապ կապել չգիտեմ:

Կսովորեցնեմ, ասաց Բիկովերը, ցույց կտամ, թե ինչպես են կապում «Քեմբրիջյան լոտոսը»: Այստեղ կվարժվես ու ներսում կկապես:

Ես կգայի, ասաց Ալտմյաեն, բայց չափազանց զգայուն եմ: Առհասարակ մեռելներին չեմ հարգում: Իսկ դո՞ւ:

Մեռելների համար, ասում եմ, խելքս իմը չէ:

Նայիր ու սովորիր, ասաց Բիկովերը, ընկալիր հայելակերպ: Նեղն այստեղ, լայնն այստեղ: Փաթաթում ես երկու անգամ: Ծայրը հանում ես: Այստեղ պահում ես ու աստիճանաբար ձգում: Տես: Սիրուն է, չէ՞:

Վատ չէ, ասում եմ:

«Քեմբրիջյան լոտոսի» առավելությունն այն է, որ հեշտ է արձակվում: Այս ծայրից թեթեւ ձգում ես՝ վերջ:

Իլվեսը երջանիկ կլինի, ասաց Ալտմյաեն:

Հասկացա՞ր ոնց պիտի անես:

Ոնց որ, ասում եմ:

Մի հատ փորձիր:

Բիկովերը պատրաստակամությամբ դեմ տվեց պզուկածածկ վիզը:

Դե լավ, ասում եմ, հիշում եմ:

Դիարանում ցուրտ էր, մեր քայլերին խուլ արձագանք էր հետեւում: Շագանակագույն, ցեմենտե պատեր, հրշեջ վահանակ՝ աչք ծակելու աստիճան կարմիր կրակմարիչ:

Այս մեկն է, ցույց տվեց հերթապահը:

Դագաղը դրված էր պատուհանի մոտի ալ պատվանդանին: Ոչ թե սովոր դարչնագույն (անկիզելի պահարանի գույնի), այլ սեւ՝ մետաղաթիթեղե եզրակարերով:

Իլվեսը հաստատ մեռած էր: Տեսքն անկենդան էր ու անբնական:

Հերթապահին ցույց տվի փողկապը: Պարզվեց, որ սա ռուսերեն վարժ խոսում է:

Ես բարձրացնեմ, դուք կապեք:

Դին գերանի պես բարձրացրեց: Հետո՝ թեթեւ իրարանցում… «Այդպես… Մի քիչ էլ»… Ցից մնացած օձիք, ճմրթված ժանյակներ…

Օքեյ, ասաց հերթապահը, դիպչելով հանգուցյալի մազերին:

Հանեցի կրծքանշանն ու ամրացրի մուգ շեւիոտե դարձածալին: Հերթապահը բերեց կափարիչն ու վեց պտուտակ: Հարմարեցրինք, ձգեցինք:

Տղաներին կանչեմ:

Ալտմյաեն ու Բիկովերը ներս եկան: Ֆիման ամուր փակել էր աչքերը: Ալտմյաեն գունատ ժպտում էր: Դուրս բերեցինք դագաղը, զգվելի ճռռոցով հրեցինք թափքի մեջ:

Ալտմյաեն նստեց խցիկում: Բիկովերը ամբողջ ճանապարհին լուռ էր: Իսկ երբ տեղ հասանք, փիլիսոփայորեն նկատեց .

Ապրում էր մարդն, ապրում էր ու մեռավ:

Իսկ ի՞նչ էիր ուզում, ասացի:

Նախասրահում մարդիկ էին հավաքված: Խոսում էին կիսաձայն: Պատերին «Մոլորակի պատանեկությունը» լուսանկարչական ցուցահանդեսի ցուցանմուշներն էին:

Ինձ անծանոթ մեկը՝ թեւկապով, բարցրածայն ասաց .

Ծխել կարելի է:

Մարդասիրական այդ աննշան անօրինականությունը բավականություն պատճառեց սգացող հանրությանը:

Անձայն ինչ-որ կարեւոր գործերով գնում-գալիս էին կարգադրիչները: Նրանցից ոչ մեկին չէի ճանաչում: Հուղարկավորության հանդիսությունները, հավանաբար, խախտում են սովորական աստիճանակարգը: Առաջին պլան են մղվում անանուն մարդիկ: Կամավոր կերպով դրանով զբաղվել ցանկացողների թվից:

Մոտեցա նրանցից մեկին:

Դագաղը բերել ենք:

Իսկ կաբե՞լը:

Կաբե՞լը: Առաջին անգամ եմ լսում:

Լավ, ասաց, կարծես թերացումս այնքան էլ լուրջ չէր:

Հետո բարձր, բայց վշտալի երանգները պահպանած ձայնով՝

Նստեք մեքենաները, ընկերներ:

Երկու կին շտապելով եւ ուշացումով հատակին էին գցում եղեւնու ճյուղեր:

Մենք, կարծես թե, այլեւս պետք չենք, ասաց Ալտմյանեն:

Ես պետք է այնտեղ խոսեմ:

Վերջում ես խոսելու: Նախ խոսելու են Կենտկոմի ընկերները: Իսկ հետո՝ ով չի ալարի: Բոլոր ցանկացողները:

Ի՞նչ է նշանակում՝ բոլոր ցանկացողները: Ինձ հանձնարարել են: Տեքստս հաստատել:

Յատուկ Պոէմ

Բնականաբար: Քեզ հանձնարարել են լինել ցանկացողներից: Ես ցուցակը տեսել եմ: Դու ութերորդն ես: Լեմբիտից հետո: Նա ուզում է, որ բոլորը երգեն: Այդպիսի երգ կա՝ «Կռունկներ»: «Երբեմն ինձ թվում է, թե զինվորները…» եւ այլն: Լեմբիտն առաջարկելու է միասին երգել այն՝ ի պատիվ Իլվեսի:

Այդ ո՞վ կերգի: Այն էլ՝ ցրտին:

Բոլորն էլ կերգեն: Կտեսնես:

Դու, օրինակ, կերգե՞ս:

Ոչ, ասաց Ալտմյաեն:

Իսկ դո՞ւ, դարձա Բիկովերին:

Պետք եղավ՝ կերգեմ, պատասխանեց Ֆիման… Մարդիկ շարժվում էին դեպի ելքը: Շատերը՝ ծաղկեպսակներով, ծաղկեփնջերով ու անգամ ծաղկամաններով: Մուտքի մոտ մեր բեռնատարից բացի ավտոբուսներ էին կանգնած:
Կարգադրիչն մոտեցավ ինձ .

Ընկեր Շաբլի՞նսկի:

Նա գործուղման մեջ է:

Բայց դո՞ւք եք «Սովետսկայա Էստոնիայից»:

Ես եմ: Ինձ հանձնարարված է…

Դին դո՞ւք եք բերել:

Երեքով:

Հետագայում էլ կուղեկցեք: Իսկ սա՝ որ չմրսեք:

Ինձ մեկնած փաթեթը կլկլաց: Դա քողարկված հոնորար էր: Հարյուր գրամ՝ հարձակումից առաջ: Շփոթվեցի, բայց ոչինչ չասացի: Փաթեթը գրպանս դրեցի:

Պատմեցի Բիկովերին ու Ալտմյաեին: Մտանք բուֆետ, բաժակներ խնդրեցինք: Ալտմյաեն երեք հատ բուտերբրոդ գնեց: Նախասրահը դատարկվել էր: Դեղնավուն հատակը ծածկված էր եղեւնու ճյուղերով: Մոտեցանք բեռնատարին: Վարորդն ասաց .

Խցիկում տեղ կա:

Ոչինչ, ասում է Ալտմյաեն:

Սրան մի քիչ լցնե՞մ, շշնջացի:

Երբե՛ք, կտրեց Բիկովերը:

Դագաղը նույն տեղում էր: Որոշ ժամանակ նստեցինք կիսախավարում: Հետո շարժիչն աշխատեց: Ալտմյաեն բուտերբրոդները դրեց դագաղի կափարիչին: Ես հանեցի խմիչքը: Ֆիման ատամներով բացեց շիշը: Հազիվ լսելի զնգացին բաժակները: Մեքենան շարժվեց:

Ողորմի, տխուր ասաց Բիկովերը:

Ալտմյառն մոռացավ որտեղ ենք ու բացականչեց .

– Լավ է:

Խմեցինք: Շիշը դրեցինք նստարանի տակ: Թուղթը լուսամուտից դուրս գցեցինք:

Բաժակները վերադարձնել է պետք, ասում եմ:

Դեռ պետք կգան, նկատեց Բիկովերը: …Բեռնատարը անցավ երկաթգիծը:

Հասնում ենք, ասաց Բիկովերը:

Նրա ձայնը կյանքի ունայնության երանգներ էր պարունակում:

Լիննամետսի գերեզմանատունը գտնվում էր կեչեպատ ու մամոռոտած մեծ քարաբեկորներով ծածկված բլուրների վրա: Նայելով այդ դեկորատիվ

քարերին, լրագրողները շտապում են ասել . «Սառցադաշտային դարաշրջանի մնացորդները»: Կարծես տեսել ու լավ հիշում են անդրպատմական ժամանակները:

Այստեղ ամեն բան համապատասխանում էր ամնահության ու հանգստության գաղափարին: Բլուրները նման էին հինավուրց ամրոցի ավերակների: Հեռվում աղմկում էր անտեսանելի ծովը: Թեթեւ քամին ճոճում էր կեչիների գագաթները: Դրանց զուգահեռ բների վրա կեղեւը խավանման ծլեպներ էր տվել:

Իսպառ բացակայում էին հայտարարությունների տախտակները, ցուցապաստառները, կրպակներն ու աղբամանները: Ջրի ու քարի հանդիսավոր միասնություն: Լռություն:

Մեքենան շարժվում էր գերեզմանատան գլխավոր ծառուղով: Վարորդն արգելակեց: Բացվեց երկաթե դուռը: Մեր ետեւից շարվել էին ավտոբուսները: Մոտեցավ կարգադրիչը .

Քանի՞ հոգի եք:

Երեք, ասում եմ:

Եվս երեք հոգի է պետք: Հասկացա, որ դագաղը մեր վրա է:

Ավտոբուսների մոտ խմբված-կանգնած էին ծաղկեպսակներով ու ծաղկեփնջերով մարդիկ: Անսպասելիորեն ու խլացուցիչ հնչեց երաժշտությունը: Առաջին ակորդը արձագանք տվեց: Երեք հաղթանդամ երիտասարդներ միացան մեզ: Երիտասարդական թերթի արտահաստիքային թղթակիցներ էին: Նրանցից մեկի հետ հաճախ պինգ-պոնգ էի խաղում: Հանեցինք դագաղը: Շրջադարձ կատարեցինք ու տեղ գրավեցինք շարասյան գլխամասում: Հնչում էր Շոպենի թաղման քայլերգը: Ծանր բեռով դանդաղ քայլելը փորձություն է: Հոգնել էի:

Բիկովերը ատամների արանքից ասաց .

Ծանր է սրիկան…

Արի արագացնենք ասում եմ:

Քայլն արագացրինք: Նվագախումբը արագացրեց տեմպը: Ավելի արագացրինք: Քայլում-ղեկավարում ենք նվագախումբը: Բիկովերն ասում է .

Հիմա վայր կընկնեմ: Եվ բարձրաձայն .

Փոխարինեք մեզ, ընկերներ… Լսո՞ւմ եք: Նրան փոխարինեց ռադիոմեկնաբան Օյան:

158

Ծառուղու վերջում սեւին էր տալիս նոր փորած քառանկյուն գերեզմանը: Կողքին՝ հողի թարմ թումբ: Երաժիշտները կիսաշրջան կազմեցին: Երբ երաժշտությունը լռեց, վերջապես ցած դրինք դագաղը: Հավաքվածները շրջապատեցին շիրմափոսը: Կարգադրիչն ու նրա օգնականները հանեցին դագաղի կափարիչը: Տեսա, որ փողկապը տեղում է, ու մի կողմ քաշվեցի:

Հեռուստատեսության տղաները սկսեցին տեղադրել սարքերը: Լամպերի վառ լույսը անհարիր էր թվում: Խոտի մեջ ձգվում էին սեւ լարերը: Բիկովերն ու Ալտմյաեն մոտեցան ինձ: Մեզ միավորել էր, թերեւս, միասին խմած օղին: Ծխեցինք: Կարգադրիչը լռության հրավիրեց: Սկսեց խոսել առաջին հոետորը վելվետե նոր գլխարկը ձեռքին: Ես չէի լսում: Նրան հետեւեցին մյուսները:

Ուղիղ եթեր է, ասաց Բիկովերը: Հետո ավելացրեց Անձամբ ինձ շան պես են թաղելու:

Սանէպիդկայանը թույլ չի տա, ասաց Ալտմյաեն: Մահվանդ ճամփան սալահատակված է բովանդակազուրկ ինֆորմացիաներով:

Շատ էլ բովանդակալի, վրդովվեց Բիկովերը:

Խոսքը տրվեց «Իխտու լեխտ» թերթի մի պատասխանատու աշխատակցի: Մի նախադասություն հասավ ականջիս . «Նրա հայրն ու պապը պայքարել են էստոնական ինքնակալության դեմ»:

Յատուկ Պոէմ

Ի՞նչ է ասում, ապշեց Ալտմյանեն: Էստոնիայում ինքնակալության չի եղել:

Դե, ցարիզմի դեմ, ասաց Բիկովերը:

Էստոնական ցարիզմ էլ չի եղել: Եղել է ռուսական ցարիզմ:

Այ, հրեական ցարիզմ իրոք չի եղել, նկատեց Ֆիման, ինչը չի եղել՝ չի եղել:

Մոտեցավ կարգադրիչը:

Դո՞ւք եք Շաբլինսկին:

Նա գործուղման մեջ է:

Հա, ճիշտ է… Պատրա՞ստ եք: Հաջորդը չէ, մյուսը դուք եք…

Ալտմյանեն ծխախոտ հանեց: Վառիչը չէր գործում, բենզինը վերջացել էր: Բիկովերը գնաց լուցկի բերելու: Մի րոպեից վերադարձավ ու շշնջաց .

Հիմա ծիծաղից կմեռնեք: Այնտեղ Իլվեսը չէ: Ծխախոտը Ալտմյանեի ձեռքից ընկավ:

Այսի՞նքն, հարցրի:

Իլվեսը չէ: Ուրիշ մարդ է: Ավելի ճիշտ՝ ուրիշ հանգուցյալ…

Ֆիմա, խելքդ գլխի՞դ է:

Քեզ ասում եմ՝ Իլվեսը չէ: Նման էլ չէ: Ես, ինչ է, Իլվեսին չե՞մ ճանաչում:

Գուցե սադրա՞նք է, ասաց Ալտմյանեն:

Երեւի դու ես շփոթել:

Հերթապահն է շփոթել: Ես Իլվեսին կյանքում չեմ տեսել: Հարկավոր է մի բան անել, ասում եմ:

Յատուկ Պոէմ

Այդ էր պակաս, ասաց Բիկովերը, իսկ ուղիղ եթե՞րը:

Բայց չէ որ խայտառակություն է:

Գնամ նայեմ, ասաց Ալտմյաեն:

Գնաց, եկավ ու ասում է .

Իրոք, Իլվեսը չէ: Բայց նմանություն կա…

Իսկ հարազատնե՞րը, մերձավորնե՞րը, հարցնում եմ:

Իլվեսը, ըստ էության, հարազատներ ու մերձավորներ չունի, ասաց Ալտմյաեն, նրան, անկեղծ ասած, չէին սիրում:

Բա ասում էին՝ որդի, զարմիկ…

Քեզ նրանց տեղը դիր: Ուղիղ եթերով հաղորդվում է: Եվ առհասարակ՝ պատասխանատու միջոցառում է…

Գերեզմանի մոտ սկսեցին երգել: Առանձնանում էր կենցաղի բաժնի Լյուբա Տրոշինայի ճղճղան ձայնը: Կարգադրիչն ինձ գլխով արեց: Մոտեցա գերեզմանին: Երգեցողությունը, վերջապես, դադարեց:

Հրաժեշտի խոսք ունի… Ազգանունս, իհարկե, աղավաղեց .

Հրաժեշտի խոսք անի ընկեր Դոլմաթովը:

Կյանքում ով ասես չեմ եղել՝ Դոկլադով, Զապլատով… Բաց գերեզմանում ջրափոսեր կային, երեւում էին մերկացած ծառարմատները: Կողքին հատուկ փայտե պատվանդանի վրա դագաղն էր: Անհայտ հանգուցյալը ծածկված էր ծաղիկներով: Թրաշուշաններով ու խոլորձով շրջապատված նրա խեղճուկրակ դեմքը հազիվ էր երեւում: Անվանափոխ հանգուցյալը այլեւս առարկա էր: Նայեցի կեչիների ծայրերին հենվող երկնագույն գմբեթին: Թռչունները ճախրում էին, ինչպես հեռուստացույցի էկրանին: Մուստամյաեի շենքերի վրա իշխող եկեղեցու շլացուցիչ դեղին սրածողը էլ ավելի էր ընդգծում դրանց գորշ

ու–քաւնությունը: Շիրմի շուրջը կանգնած էին անծանոթ մարդիկ մուգ վերարկուներով: Զգացի ծաղիկների ու եղեւնու սուր բուրմունքը: Անհարմար դագաղի պատերը ճնշում էին ուսերս: Ծաղիկների թերթիկները խտղտացնում էին կրծքիս հանգչող էստերս: Գլխավերեւումս կանգնած հեռուստաօպերատորը անկիրք էր ու գործնական: Չնչում էր հեռվից եկող, ինքնահիացման երանգներ կրող ձայնը .

«… Ես այս մարդուն չեմ ճանաճել: Ծանոթ չեմ եղել նրա հոգուն, նրա մղումներին, նրա տոկունությանն ու խիզախությանը, հուսախաբություններին ու հույսերին: Չեմ հավատում, որ ճշմարտությանն առանց որոնումների է հասել: Չեմ կարծում, թե նրա հանգչող հայացքին հասու է դարձել ունայն կյանքի, անսքող խորամանկության, չուրախացնող հաղթանակների ու չդառնացնող պարտությունների չափանիշը: Չեմ կարծում, թե հասկացավ՝ ուր ենք գնում եւ ինչով է ուրախալի ու արժեքավոր մեր տենդագին նահանջը: Եվ, այդուհանդերձ, նա այստեղ է… իր իսկ ընտրությամբ…»:

Տրտունջի ու բողոքի ձայներն աստիճանաբար ավելի բարձր էին հնչում: Խոլ շշուկների ծվեններն ասում էին՝ «Այս ի՞նչ է խոսում…»: Թեւքիցս քաշեցին: Ուսս թոթափեցի ու շարունակեցի .

«Ինչի՞ մասին եմ մտածում այստեղ կանգնած: Մարդկային հոգու գաղտնիքների մասին: Մահն ու հոգեկան վիշտը հաղթահարելու մասին: Կեցության օրենքների մասին, որ ծնվել են հազարամյակների խորքում ու կապրեն, քանի դեռ չի մարել արեւը»…

Չհասկացա, ասաց Ալտմյանեն, ասածդ ի՞նչ էր:

Ինքս էլ չհասկացա, ասում եմ, ինչ-որ քառս է շուրջս:

Ես ամեն բան պարզեցի, ասաց Բիկովերը: Նրա դեմքը լուսավորված էր գաղտնիքին հասու խորամանկ ժպիտով: Սա ձկնորսական կոլտնտեսության հաշվապահ Գասպլն է: Իլվեսին որպես Գասպլ այս պահին թաղում են Մերիվիլյա գերեզմանատանը:: Այնտեղ մեծ սկանդալ է: Քիչ առաջ զանգել են… Ընտանիքը հիստերիայի մեջ է… Որոշվել է թաղել ինչպես կա…

Կարելի է վաղը կամ անգամ այսօր փոխել գերեզմանաքարերը, ասաց Ալտմյաեն:

Չի կարելի, առարկեց Բիկովերը, Իլվեսը նոմենկլատուրային աշխատող է: Նա պետք է թաղված լինի այս գերեզմանատանը: Անսասան կարգ գոյություն ունի: Գիշերը դագաղներն են փոխելու…

Հանկարծ կորցրի իրականության զգացողությունը: Նորաբաց աշխարհում հեռանկար չկար: Ապագան մնացել էր թիկունքում: Հորիզոնը փակել էր անցյալը: Սկսեցի մտածել, որ ներդաշնակությունը բանաստեղծներն են հորինել՝ մարդկանց սրտերը հուզելու համար…

Գնանք, ասաց Բիկովերը, հարկավոր է տեղ զբաղեցնել ավտոբուսում: Թե չէ ստիպված կլինենք երկաթե տուփի մեջ վերադառնալ…

Յատուկ Պոէմ